

İğdır Yöresinde Salamuralık Asma Yaprağı Üretim İmkanları

Rüstem CANGİ¹ Adem YAĞCI¹

ÖZET: Türkiye’de bağcılık temel tarımsal faaliyet kollarından biri olup hem üzüm hem de salamura asma yaprağı üretilir. Tokat ve Manisa gibi yörelerde salamura yaprak üretimi; üzüm üretiminden daha ekonomik, daha kolay pazarlanabilir ve depolanabilir olması nedeniyle yaygın bir şekilde yapılmaktadır. Bundan dolayı birçok çiftçi bu yörelerde salamura yaprak üretimine yönelmektedirler. Salamura asma yaprağı üretimi ve tüketimi son yıllarda Türkiye’de sürekli olarak artmaktadır. Ayrıca salamuralık asma yaprağına olan talep özellikle son yıllarda batı ülkelerinde ve hazır gıda sektöründeki gelişmeler nedeniyle artmaktadır. Salamura asma yaprağı üretimi için Narince, Sultani Çekirdeksiz ve Yapıncak üzüm çeşitleri daha uygundur. İğdır bağcılık için uygun bir ekolojiye sahiptir. Bundan dolayı salamuralık yaprak bağcılığı İğdır için alternatif üretim modellerinden biri olabilir. Salamura asma yaprağı İğdir yöresinde ekonomiye önemli katkı sağlayabilir.

Anahtar kelimeler: Asma, salamura asma yaprağı, alternatif üretim

Production Possibilities of Brined Vine Leaves in İğdir

ABSTRACT: Viticulture is one of the major agricultural branches and both grape and brined vine leaves are produced in Turkey. Brined vine leaves production is more common in some regions such as Tokat and Manisa provinces because marketing and storing is easier and it is more economical than grape production. Therefore, many farmers have tended to produce brined vine leaves than grape in these regions. Brined vine leaves production and consumption has continuously increased in Turkey recent years.

Also, brined vine leaves demand has been increased especially in western countries and catering sector recent years. Narince, Sultani Çekirdeksiz and Yapıncak grape cultivars are more suitable for this purpose. İğdir province has a suitable ecology for viticulture. Therefore, it can be one of the alternative production models for İğdir province. It can make important contribution to economy in İğdir province.

Keywords: Vine, brined vine leaves, alternative production

¹ Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Tokat, Türkiye
Sorumlu Yazar/ Corresponding Author: Rüstem CANGİ, rcangi@gop.edu.tr

TÜRKİYE'DE SALAMURALIK ASMA YAPRAĞI ÜRETİMİ

Türkiye çok eski ve köklü bağcılık kültürüne sahip ülkelerden birisi olup, ülkemizde 2010 yılında 4 777 860 dekar bağ alanından 4 255 000 ton yaş üzüm üretimi elde edilmiştir (FAO, 2011). Bağcılık, tarımla uğraşan çok sayıda çiftçi ailesine geçim kaynağı olduğu gibi, farklı değerlendirme şekilleriyle tarımsal ürünlerimiz içinde önemli bir yer olarak ulusal ekonomiye de katkı sağlamaktadır (Yavaş ve Fidan, 1986). İnsan sağlığı ve beslenmesindeki öneminin yanı sıra, değerlendirme şekillerinin de çok yönlü oluşu üzümün değerini daha da artırmaktadır. Üzüm ülkemizde sofralık, kurutmalık ve şaraplık olarak tüketim şekillerinin dışında hiç bir ülkede görülemeyecek kadar farklı şekillerde değerlendirilmektedir. Bunlar üzüm suyu, papara, koruk suyu, pelverde, pekmez, köme, köfter, dilme, bastık, çek çek, rakı, konserve, sirke, turşu, tarhana, pestil, vb. şeklinde sıralanabilir (Adınır, 2011). Üzümünden çok farklı şekillerde faydalanan Anadolu insanı, asmanın yapraklarından da yararlanmayı düşünerek zekâ ve kültürlerinin yüksekliğini bir kez daha göstermiş ve mutfaklarına yeni bir ürün katarak zenginleştirmişlerdir. Asma yaprağı dolma, cevizli bat, pide iç harcı yapımı yanında ekstraktı da geleneksel tipta kullanılmaktadır. Yine asmanın koruk meyvesi, taze sülük ve filizleri de son zamanlarda ticari olarak turşu yapımında kullanılmakta ve piyasada satılmaktadır (Anonim 2011a,b).

Ülkemizde asma yaprağı, geleneksel olarak önemli bir tüketim potansiyeline sahiptir. İlbaharda, sürgünlerin henüz taze olduğu dönemlerde toplanan asma yaprakları, hem taze hem de salamura yapılarak sarma yapımında değerlendirilmektedir. Ülkemizde yetiştiriciliği yapılmakta olan birçok üzüm çeşidinin yaprakları salamura ya da konserveye işlenerek değerlendirilmektedir. Sarmalık yaprak üretimi için ince, tüysüz, lifsiz, ince damarlı, az dilimli ve damakta ekşimsi bir tat bırakan çeşitler tercih edilmektedir. Bu nitelikleri ile en önemli sarmalık çeşidimiz Sultani Çekirdeksiz çeşididir. Bu nedenle, sarmalık yaprak üretimi, Ege Bölgesi için önemli bir ek gelir kaynağıdır. Manisa yöresinde yaklaşık yılda 15000 ton civarında salamuralık yaprak hasat edilmektedir. Aynı durum, Tokat yöresi için de geçerlidir. Hatta bu yörenin en önemli şaraplık ve şıralık üzüm çeşidi olan Narince'nin, daha çok yaprakları için yetiştirildiği bile söylenebilir. Bunların yanı sıra, Trakya'da özellikle Tekirdağ ilinde yetiştirilen Yapıncak üzüm çeşidinin yaprakları da yaygın olarak bu amaçla değerlendirilmektedir. Son zamanlarda Mersin, Denizli gibi illerde de bağ alanlarında salamuralık yapraktan yararlanılmaktadır. Manisa ve Tokat gibi illerde

bazı vatandaşların salamuralık yaprak pazarlama işini geliştirerek kendi tesislerini kurması sektörün geleceği hakkında ümit vermektedir (Göktürk ve ark., 1997; Çelik ve ark., 2010; Gülcü, 2010; Anonim, 2011c,d).

Son yıllarda Ege Bölgesi, Tokat ve Mersin yöresi başta olmak üzere yaprak üretimini amaçlayan çok sık dikim sistemlerinin uygulandığı yeni bağlar kurulmakta, hatta bazı tesislerde üzüm geliri ikinci plana atılmaktadır (Ağaoğlu ve ark., 1988). Tokat bölgesinde bulunan eski bağ alanlarında, omcaların dikim mesafeleri çok dar olup, dekadaki asma sayısı normalin çok üzerindedir. Bu durum, yöredeki salamuralık asma yaprağı üretiminin üzüm üretimi kadar önem taşımasındandır. Narince üzüm çeşidinin salamuralık yaprağı iç ve dış piyasada aranan ve hatta marka olmuş Tokat yöresinin en önemli çeşididir (Yağcı ve Odabaş, 2002).

Tokat ili genelinde 12 000 ton civarında salamuralık yaprak üretildiği, ilde 13 adet bağ yaprağı işleme tesisinin bulunduğu bildirilmektedir (Anonim, 2010). Ülkemizden ihraç edilen (60 000 ton) ve iç piyasada tüketilen salamuralık yaprağın önemli bir kısmı Tokat bölgesinde üretilmektedir (Anonim, 2005). Yörede dekaradan 600-700 kg asma yaprağı toplanan bağlar olmakla birlikte, yapılan bir çalışmada üreticilerin % 91.5' i bağlardan salamuralık asma yaprağı topladığı ve bir dekaradan ortalama 333.75 kg asma yaprağı topladığı bildirilmektedir (Ağaoğlu ve ark., 1988; Cangı ve ark., 2005). Bölgede üreticiler salamuralık yaprak topladıktan sonra kalan üzümleri genellikle şıralık/şaraplık olarak değerlendirmektedir.

Salamuralık yaprak üretimi yapılan bağların büyük bir kısmında hem üzüm hem de yaprak değerlendirilmektedir. Tokat ilinde ise bağlarda ana ürün olarak yaprağı, yan ürün olarak ise üzüm üretimini esas alan bir yetiştiricilik yapılmaktadır. Aşırı miktarda yaprak toplama asmada kalan üzümlerin istenilen olgunluk seviyesine ulaşmamasına ve dolayısıyla üzümün kalitesinin düşük olmasına neden olduğu bildirilmiştir (Cangı ve ark., 2005). Tokat'ta yapılan bir çalışmada, salamuralık yaprak ve üzüm üretim modellerini ekonomik açıdan değerlendirmiştir. Çalışmada, Narince üzüm çeşidinde iki farklı düzeyde (üç ve beş dönem) salamuralık yaprak ve farklı dönemlerde üzüm (olgun ve koruk) hasadını içeren altı farklı üretim modeli araştırılmıştır. Salamuralık asma yaprağı verimi 126.8 kg da⁻¹ (üç dönem) ile 199.6 kg da⁻¹ (beş dönem) arasında değişmiştir. Üretim maliyeti 0.70 TL (olgun üzüm) ile 1.19 TL (beş dönem salamuralık yaprak+olgun üzüm) arasında değişmiştir. En yüksek brüt ve net kar üç dönem salamuralık yaprak + olgun üzüm yetiştiriciliğinden saptanmıştır (Cangı ve ark., 2011).

Ülkemizde henüz sadece salamuralık yaprak üretimine yönelik bağ tesisi mevcut değildir. Ülkemizde üzüm yetiştiren vatandaşlarımız genellikle ev ihtiyaçlarını karşılamak veya gelir elde etmek amacıyla çoğunlukla yaprak toplamaktadır. Yurt içi ve yurt dışında salamuralık asma yaprağına olan talebin her geçen gün artması, birim alandan getirisinin yüksek olması, aile işletmeciliğine uygun bir üretim dalı olması, üzüm yetiştiriciliğine göre bakım ve masrafının düşük olması, bağcılık için ekolojinin çok uygun olmadığı bölgelerde yaprak üretiminin mümkün olması “**salamuralık asma yaprak üretim**” ine yönelik bağcılığın yeni bir üretim modeli olarak karşımıza çıkarmaktadır.

İĞDIR İLİNİN SALAMURALIK BAĞCILIK İÇİN EKOLOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bir ekolojinin bağcılık açısından değerlendirilmesi yapılırken üzüm meyvesinin o yörede olgunlaşması en önemli kriterlerden bir tanesidir. Bu nedenle, üzüm yetiştirilen tüm alanlarda salamuralık yaprak üretimi yapmak mümkündür. Ancak, bazı iklim özellikleri (ilkbahar geç donları, minimum sıcaklık miktarı ve sıklığı vb.) açısından ekolojinin bağcılığı sınırlandırdığı veya bazı problemlerin yaşandığı alanlarda üzüm üretiminden ziyade salamuralık amaçlı üretim yapmak daha kolaydır.

Bağ yerinin seçimine etki eden en önemli iklim faktörleri olan sıcaklık, güneşleme, yağış, hava nemi, don gibi iklim parametrelerinin çok yıllık meteorolojik

kayıtları incelenerek, bunların asmanın isteklerine uygun olup olmadığına karar verilir.

İğdır ili nem, yağış ve rüzgâr enerjisi az; sıcaklık, güneşlenme süresi ve buharlaşması yüksektir. İğdır ikliminin genel olarak kurak olması ve yıllık yağışın yetersiz olması nedeniyle tarımsal faaliyetler içerisinde sulama ve beraberinde getireceği problemlerin ön plana çıktığı bildirilmektedir (Karaoğlu, 2011).

İğdır iline ait uzun yıllar iklim verileri bağcılık açısından Çizelge 1’de değerlendirilmektedir.

Herhangi bir ekolojide ekonomik anlamda bağcılık yapılabilmesi için, yıllık ortalama sıcaklığın 9 °C’nin, en sıcak ay ortalamasının 18°C’nin, en soğuk ay ortalamasının 0°C’nin, yaz ayları ortalamasının 20°C’nin, gelişme döneminde (kuzey yarı küre için 1 Nisan–31 Ekim arası) ait ortalamanın ise 13 °C’nin üzerinde olması gerektiği belirtilmektedir. Diğer yandan, yıllık ortalama sıcaklığı 11–16 °C arasında olan yörelerin, bağcılık için en elverişli yöreler olduğu kabul edilmektedir. İğdır ilinin elverişli sıcaklık parametreleri olan ortalama sıcaklık, en sıcak ay sıcaklık ortalaması, gelişme dönemindeki ortalama sıcaklık, Etkili Sıcaklık Toplamı ve Etkili Sıcaklık İndeksi açısından bağcılık (*V. vinifera*) için çok uygun değerlere sahip olduğu görülmektedir. Sıcak ılıman iklime sahip olduğu görülen bölge, gelişme dönemi (210.7 gün) ve güneşlenme süresi (1743 saat) ile yine bağcılık için çok uygun durumdadır. Bölgede kışın yaşanan düşük sıcaklıklar ve düşük yağış miktarı üzerinde durulması gereken önemli kriterlerdir (Çelik ve ark., 1998; Karaoğlu, 2011).

Çizelge 1. Asmanın iklim istekleri ve İğdır ilinin uzun yıllara ait ortalama iklim verilerinin karşılaştırılması (Karaoğlu, 2011)

Dikkate Alınan İklim Özellikleri	Asma’nın (<i>V. Vinifera L.</i>) İstekleri	İğdir İlindeki Durum
Yıllık Ortalama Sıcaklık	9-16 °C	12.1 °C
En sıcak ay sıcaklık ortalaması	18 °C <	25.8
Gelişme döneminde (kuzey yarı küre için 1 Nisan–31 Ekim arası) ait ortalama sıcaklık	13 °C <	19.4 °C
Vejetasyon Döneminde 10 °C nin Üzerindeki Etkili Sıcaklık Toplamı	900 > gün derece (sıcak ılıman 1951-2250 gd)	2014 gün derece Sıcak ılıman
Etkili Sıcaklık İndeksi (En Sıcak ayın ort. Sic x (60-enlem)	190 < (380 < ılıman-sıcak)	389 (İlman-sıcak)
Gelişme dönemi	180 gün <	210.7 gün
En soğuk ay sıcaklık ortalama sıcaklığı	0 °C <	-2.6°C
Minimum Yağış İsteği	300 mm	256 mm
Gelişme dönemi boyunca güneşlenme isteği	1250-1300 saat	1743 saat

Yıl içinde minimum kış sıcaklığının 10 yıl içinde -26°C 'ye hiç düşmediği yerler bağcılık için kabul edilebilir bölgelerdir. Iğdır ilinde uzun yıllar ortalamalarına göre minimum sıcaklık -23.3°C ye düştüğü, şiddetli donlu gün sayısının ($< -10^{\circ}\text{C}$) 21.7 gün olduğu düşünülürse bölgenin bağcılık için kabul edilebilir bölge içerisinde yer aldığı görülecektir (Çelik ve ark., 1998; Karaoğlu, 2011). Iğdır gibi ekolojilerde kışın yaşanan minimum sıcaklıklar ve ilkbaharın geç donları kışlık gözlerde ve ilkbaharda taze yıllık sürgünlerde zararlanmaya neden olmaktadır. Asmada adventif tomurcukların varlığı ve kışlık gözlerin birden fazla tomurcuk içermesi çok yıllık diğer ürünlere göre en büyük avantajıdır. Zira kışlık gözde bulunan üç tomurcuktan bir tanesinin canlı kalması veya tamamının zarar görmesi durumunda adventif gözlerden birisinin sürmesi ile asma hayatietini devam ettirebilmektedir. Üzümün ürün olarak alınmadığı yıllarda salamuralık yaprak ürün olarak rahatlıkla alınabilmektedir. Bu ise, salamuralık asma yaprağı tarzi yetiştiricilik için bir avantaj olarak görülebilir.

Türkiye'nin en az yağış alan, kurak olarak nitelenen bölgede, yıllık toplam yağışın 256 mm olduğu, gelişme dönemindeki yağış miktarının ise 158 mm olduğu düşünülürse, ek sulamanın bağcılık için mutlak zorunlu olduğu görülecektir.

Yine bağ tesis ederken anaç seçimi çok önemlidir. Iğdır bölgesinde yüksek pH ve tuzluluk sorunu sıkça yaşanmaktadır. Bölgede ek sulamanın mutlak zorunlu olduğu göz önüne alındığında, taban suyu yüksek yerlerde Kober 5BB anacı üretimde düşünülebilir. Ancak pH'nın yüksek olduğu yerlerde 41B anacının tercih edilmesi daha uygun olacaktır.

Genel olarak iklim verileri incelendiğinde Iğdır ilinde bağcılık için kabul edilebilir iklim koşullarına sahip olduğu görülmektedir. Üzüm yetiştiriciliğine göre asma yaprağının ticari olarak değerlendirilmesi düşünüldüğünde, bu üretim modelinin bölgede rahatlıkla gerçekleştirilebileceği görülecektir. Ancak, yetiştiricilikte kuraklığa dayanıklı anaç seçimi ve ek sulama imkânlarının sağlanması verim, kalite ve asmanın ekonomik ömrü açısından önem arz etmektedir.

İĞDIR YÖRESİNDE SALAMURALIK BAĞ TESİSİ VE YÖNETİMİNDE DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

Fidan temini: Sulama imkânı iyi olan üreticilerin bağ kurarken ismine doğru aşıllı fidan almaları; sulama imkânı kısıtlı olan üreticilerin ise kuraklığa daya-

nıklı Amerikan asma fidanı olarak bağlarına dikmeleri ve 2-3 yıl sonra yerinde aşılama yaparak bağlarını tesis etmeleri daha uygun olacaktır. Zira, yerinde aşılama ile yapılan fidanların kök yapıları daha iyi gelişmekte ve asmalar kuraklığa karşı daha dayanıklı olabilmektedir. Bölgede sert kış şartları hakim olduğu için alınacak fidanlarda bağ kanseri (*Agrobacterium vitis*) açısından ari olmasına dikkat edilmelidir.

Anaç seçimi: Özellikle aktif ve toplam kireç miktarı, toprağın tekstür durumu, pH'sı, tuzluluk problemi olup olmadığı, taban suyu seviyesi ve yıl içindeki hareketi, toprak kalınlığı, taşlılık durumu incelenerek uygun anaç seçimi yapılır. Yine bölgede yağışın az olması nedeniyle kuraklığa dayanıklı anaçları tercih etmek uygun olacaktır.

Dikim zamanı ve dikim sıklığı: İklimi çok sert geçen yerlerde ilkbahar dikimi yapmak daha uygundur. Salamuralık yaprak üretiminde telli sistemlerde sıra arası 3 m, sıra üzeri 1.25-1.50 m olabilir. Goble terbiye şekillerinde ise 1.25x1.25 m dikim sıklığı kullanılabilir.

Sulama: Iğdır bölgesi kurak ve yağış açısından yetersiz olması nedeniyle yaprak hasadı (kırım) döneminde en az 2-3 kez bağlar çok iyi bir şekilde sulanmalıdır. Mümkünse damla sulama tercih edilmelidir.

Terbiye: Salamuralık yaprak yetiştiriciliğinde çeşitler kısa budamada daha iyi performans gösterdiğinden, ihtiyaç duyan çift kollu kordon veya goble sistem tercih edilebilir. Kordon sisteminde ana kollar en az 50 cm yukarıdan oluşturulmalıdır. Oluşturulacak kolların arasının 10 cm olması yeterli olacaktır. Bölge yazın sıcak olduğu için asmanın içinin çok açık olmamasında fayda görülmektedir.

Verim budaması: Salamuralık yaprak üretiminde önerildiği şekilde kısa budama (1-3 göz) asma yaşı ve gücü dikkate alınarak yapılmalıdır.

Hastalık ve zararlılarla mücadele: Hastalık ve zararlı mücadelesi sadece gerekli durumlarda ve gerekli miktarlarda uygun ilaçlar kullanarak yapılmalıdır. Mücadelede teknik ve kültürel işlemlere daha fazla önem gösterilmelidir. Ayrıca, toplanan asma yapraklarında ilaç kalıntılarının olmaması için, ilaçlama sonrası kullanılan ilaç etkinliğine ve tavsiyelerine göre beklenmeli ve daha sonra yaprak toplanmalıdır.

Salamuralık bağlarda bağ tesisinde yer/yöney seçimi, toprak hazırlığı, fidan dikimi, dayanak sisteminin oluşturulması, dikim şekli, gübreleme, budama sanitasyonu, genç bağlarda bakım işleri ve gübreleme üzüm yetiştirilen bağlarda standart olarak uygulanan işlemlerdeki gibidir.

SALAMURALIK YAPRAK ÜRETİMİ VE İŞLEMESİNDE DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

Bağ tesis ederken, sarmalık olarak ticari değeri yüksek Narince, Yapıncak ve Sultani Çekirdeksiz gibi çeşitler tercih edilmelidir. Gerekliğinde ürün olgunlaşması da dikkate alınarak özellikle ilk iki çeşide öncelik verilmelidir.

Verim budaması; salamuralık asma yaprağı üretiminde kuvvetli gelişen sürgünlerden kaliteli ve bol miktarda yaprak alabilmek için kısa (2-3 göz) budama yapılmalıdır. Asma başına bırakılacak göz miktarı asmanın yaşı, beslenme ve gelişme kuvvetine göre 10-30 göz (6-15 baş) arasında değişebilir. Goble terbiye sisteminde bu değer daha düşük olurken kordon sisteminde daha yüksek olabilmektedir.

Salamuralık yaprak üretiminde en önemli konu ziraai ilaç, bakır ve kükürt kalıntısı olmayan ürün üretmektir. Zira, Tekirdağ'da yetiştirilen Yapıncak üzüm çeşidinin yapraklarında salamura öncesi ve sonrası fungusit kalıntı miktarlarının araştırıldığı çalışmada, yapraklarda külemeye karşı kullanılan etken maddesi triadimenol olan ilaç kalıntısı sınır değer üzerinde bulunmuştur (Ertürk, 2009). Bağ bölgelerinde özellikle küleme, mildiyö hastalıkları ile bağ uyuzu zararlısı sıkça görülebilmektedir. Mildiyö ve küleme için yapılacak ilk ilaçlamalardan (sistemik olmayan) sonra, özellikle kültürel işlemlere öncelik verilmelidir. Bu amaçla, bağın altı temiz tutulmalı, yere düşen enfekteli yapraklar toprak işleme yapılarak derine gömülmeli, bağda çok iyi havalanma ve güneşlenme sağlanmalıdır. Mümkün olduğunca bağlarda yaprak hasadı döneminde ilaçlama yapılmamalı, ilaçlamaya mecbur kalındığında, kırım sonrası etki süresi daha az olan ve sistemik olmayan ilaçlar tercih edilmelidir. Mümkün olduğunca yaprak hasadı döneminde yaprak gübresi kullanmamalıdır. Küleme, mildiyö ve bağ uyuzuna karşı etki süresi 1 haftayı geçmeyen kontakt etkili kükürt ve bakırlı ilaçlar kullanılmalı kesinlikle sistemik ilaç kullanımından kaçınılmalıdır.

Yaprak toplarken salkım seviyesi ve alt kısmından, obur sürgünlerde ise kart yapraklar toplanmamalıdır. Özellikle yaprak toplanan dönemde bağlarda herbisit uygulaması yapılmamalıdır. Zira rüzgârla yapraklara gelecek kimyasallar üründe kalıntı bulunmasına neden olacak ve dolayısıyla gıda güvenliği açısından risk oluşturacaktır.

Salamuralık yaprak üretiminde yaprak hasadı, çiçeklenme öncesi (Mayıs ayı) ile ben düşme dönemi arasında, sürgünler üzerindeki uçtan itibaren olgun

yaprağın 2-3¹ büyüklüğüne erişen, 4., 5. ve 6. yapraklar toplanarak gerçekleştirilmelidir. Dolu, rüzgâr, hastalık, zararlı gibi değişik nedenlerle hasar gören (yırtık, delinmiş vb.) ve kart yapraklar hasatta alınmamalıdır. Bağlarda ekolojiye göre en fazla 4-6 dönem yaprak toplanmalıdır. Bağdaki üzümden de ekonomik getiri bekleniyorsa, yaprak hasadının 2-3 kırım olarak yapılması uygun olmaktadır. Salamuralık yaprağın fazla ve ben düşme dönemi sonrasında toplanması durumunda, üzümler tam olgunlaşmamaktadır. Bu nedenle yaprak kırımları üzümün değerlendirilme şekli göz önüne alınarak yapılmalıdır.

Yapraklar sabah erken vakitte kırılmalı, kısa sürede salamuraya işlemelidir. Zira yapraklar hasat sonrası yığın şeklinde bırakılırsa kızışma nedeniyle zarar görecektir. Toplanan yaprakları iki boya ayırarak salamuraya işlemek, yaprakların pazar değerini artıracaktır. Hasat edilen yapraklarda hasarlı, şekil ve renk bozukluğu görülen yapraklar ayıklamalıdır. Yine hasat edilen yapraklarda çöp, böcek, ilaç ve toz gibi yabancı maddelerden arındırmak için yaprakların yıkanmasında fayda vardır. Bu desteleme sonrası desteleri dağıtmayacak şekilde yapılmalıdır (Gülcü, 2009).

Bazı bölgelerde (Manisa) üreticiler salamuralık yaprakları taze olarak satarken, bazı bölgelerde (Tokat) ise üreticiler hasat ettikleri yaprakları salamura yaptıktan sonra pazarlamaktadır.

Salamura paslanmaz çelik tencerelerde hijyenik kurallara uyularak yapılmalıdır. Salamura sıcak su ile haşlanarak veya soğuk salamura yöntemi ile yapılabilir. Soğuk salamurada yapraklar uygun kaplara yerleştirildikten sonra % 10-15 tuz ve düşük oranda sitrik asit (%1 limon tuzu) içeren salamura içerisinde 4-5 hafta fermantasyona uğrattılır. Sıcak salamurada ise bir takım ön işlemden (yıkama, ayıklama, haşlama, soğutma) geçen yapraklar hava almayacak şekilde (hermetik) cam kavanoz veya teneke kutulara yerleştirildikten sonra ısı işlem sureti ile dayanıklı hale getirilmektedir (Gülcü, 2009). Pratikte, salamura yapılacak yapraklar uygun kaplara yerleştirildikten sonra % 10 tuz içeren kaynamış su ilave edilerek 24 saat bekletilerek haşlanmakta ve akabinde kuru veya sulu salamura şeklinde muhafaza edilmektedir. Muhafaza edilen kaplarda su seviyesi düşerse mutlaka tuzlu salamura ile tamamlama yapılmalıdır.

Bağcılığın ekonomik anlamda iyi getiri sağladığı bölgelerde, gerek üzüm gerekse salamuralık yaprak üretiminden düzenli ve yüksek gelir elde etmek mümkündür. Bu ise, uygun fiyatlarda girdi temini, standart ve sağlıklı ürün üretmek, iyi bir pazarlama ağı için üre-

ticilerin mutlaka kooperatif vb sivil toplum örgütleri kurarak birlikte hareket etmeleri gerekmektedir.

SONUÇ

Iğdır yöresinde daha önce bağcılık yapılmayan geniş alanların olması, özellikle organik salamuralık üretimi konusunda önemli fırsatların var olduğunu göstermektedir. Bölgede her ne kadar yıl içinde yağış miktarı yetersiz olsa da, Aras nehrin den dolayı bölgede sulama imkânlarının varlığı bu konuda bağcılık tarımında sorun yaşanmayacağını göstermektedir. Bölge topraklarında pH yüksek olup, özellikle kükürt uygulaması ile pH istenilen düzeye düşürülebilecektir. Iğdır ilinde bir proje kapsamında bağcılık yapılan köylerden başlayarak, adaptasyon bağları kurulmasında fayda vardır. Salamuralık yaprak üretimi için, Narince, Yapıncak ve Sultani Çekirdeksiz üzüm çeşitleri ile kurulacak bağlarda, yaprak verimi ve kalite değerleri incelendikten sonra uygun çeşit belirlenmelidir. Salamuralık yaprak üretimine yönelik kurulacak bağlarda, yaprak hasadı, salamura yapımı konusunda üreticilerin eğitilmesi bu proje kapsamında mutlaka yer almalıdır.

KAYNAKLAR

- Adınır, M., 2011. Salamuralık Yaprak Toplanan Omcalardaki Korum Üzümün (*Vitis Vinifera*) Turşu Olarak Değerlendirilmesi. GOÜ Üniv. Fen Bil. Ens. Yük. Lis. Tezi, 54 s.
- Ağaoğlu, Y.S., Yazgan, A., Kara, Z., 1988. Tokat yöresinde Yaprak salamuralığına yönelik asma yetiştiriciliği üzerinde bir araştırma. Türkiye II. Bağcılık sempozyumu 31 5-03,6- 1988 Bursa.
- Anonim 2005. İGEME, İhracatı Geliştirme Merkezi İnternet Sayfası, www.igeme.org.tr.
- Anonim, 2010. Tokat İlinin Tarımsal Yapısı ve Potansiyeli, TC Tokat Valiliği, 76 s.
- Anonim, 2011a. <http://manisaolay.com/haber-150-Muthis-bir-proje!.html> (erişim 05 01 2012).
- Anonim 2011b. <http://www.tazeyaprak.com/index.php?do=dynamic/view&pid=7> (erişim 05 01 2012).
- Anonim, 2011c. <http://www.haberler.com/uzumden-once-yapragi-kazandiriyor-2716637-haberi/> (erişim 05 01 2012).
- Anonim,2011d.<http://www.milliyet.com.tr/Ekonomi/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=989387&Date=10.09.2008&Kategori=ekonomi&b=Pazarda%20yaprak%20satan%20kardesler,%20birikimleri%20ile%20fabrika%20kurdu> (erişim 05 01 2012).
- Cangi, R., Kaya, C., Kılıç, D., Yıldız, M., 2005. Tokat Yöresinde Salamuralık Asma Yaprak Üretimi, Hasad ve İşlemede Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri 6. Ulusal Bağ. Sem., Bil.kitabı (2005), Cilt:2, 632-640, Tekirdağ, 19-23 Eylül 2005.
- Cangi, R., Adınır, M., Yağcı, A., Topçu, N., Sucu, S., 2011. "Salamuralık Yaprak Üretilen Bağlarda Farklı Üretim Modellerinin Ekonomik Analizi" *Iğdır Üniv. Fen Bil. Ens. Dergisi*, 1(2):77-84.
- Çelik, H., Ağaoğlu, Y.S., Fidan, Y., Marasalı, B., Söylemezoğlu, G., 1998. Genel Bağcılık. Sun Fidan A.Ş., Mesleki Kitaplar Serisi:1. Fersa Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 253 s.
- Çelik, H., Kunter, B., Söylemezoğlu, G., Ergül, A., Çelik, H., Karataş, H., Özdemir, G., Atak, A., 2010. Bağcılığın Geliştirilmesi Yöntemleri ve Üretim hedefleri, TZM VII. Teknik kongresi 11-15 ocak, 2010. Ankara 493-513 s.
- FAO, 2011. www.fao.org.
- Ertürk, A., 2009. "Tekirdağ ilinde yetiştirilen Yapıncak Üzüm Çeşidinin yapraklarında salamura öncesi ve sonrası fungusit kalıntı miktarı" Namık Kemal Üniversitesi. Fen Bil. Ens. Bitki Kor. ABD. 29 s.
- Göktürk., N., Artık, N., Yavaş, İ., Fidan, Y., 1997. Bazı üzüm çeşitleri ve asma anacı yapraklarının yaprak konservesi olarak değerlendirilme olanakları üzerinde bir araştırma. Gıda, (1997) 22 (1):15-23. s.
- Gülcü, M., 2009. Yemelik asma yaprağı üretimi, Tekirdağ Bağcılık Arş. Ens. Müd., çiftçi broşürü, yayın no:22 (liflet).
- Gülcü, M., 2010. Traditional grape products of thracian region and local production form in Turkey. 33 rd World Congress of Vine and Wine, 20-25 June 2010, Tbilisi, Georgia.
- Karaoğlu, M., 2011. Zirai Meteorolojik açıdan Iğdır iklim etüdü, Iğdır Üniv, Fen Bil Ens. Der. 1 (1): 97-104 s.
- Yağcı, A., Odabaş, F., 2002. Tokat Yöresinde Yeni bağcılığa Geçişte Karşılaşılan sorunlar. Türkiye V. Bağcılık ve şarapçılık sempozyumu 5-9 Ekim Nevşehir. 422-427. s.
- Yavaş, İ., Fidan, Y., 1986. Üzüm Değerlendirme Şekillerinin İnsan Sağlığı Yönünden Önemi. Gıda Sanayinin Sorunları ve Serbest Bölgenin Gıda Sanayine Beklenen Etkileri Sempozyumu. 15-17 Ekim 1986, Adana 216-221. s.